

La balada del Corto Maltés. Aproximació al personatge

Ivan Pintor

El present article dóna compte d'algunes reflexions sorgides entorn de Corto Maltés, el personatge d'història creat per Hugo Pratt, gràcies al curs L'Arquetip Masculí en la Història dels Gèneres Cinematogràfics, impartit per la Dra. Núria Bou, dins del programa del doctorat en Comunicació Audiovisual, que dirigeix el Dr. Josep M. Baget i Herms.

La història comença quan un mariner de Cornualla desembarca a Gibraltar i coneix una bonica gitana de Sevilla. I prossegueix a la badia de La Valletta. Una casa de pati porticat i enreixats de ferro, entre St. John Street i Kingsway, assisteix al naixement del fill d'ambdós el matí del 10 de juliol de 1887. Del pare es va dir que havia desaparegut davant la costa xilena d'Iquique, que havia anat a parar a Adelaide després d'una tèrbola baralla o, encara, que havia estat assassinat al riu de les Perles. La mare, en canvi, va instal·lar-se en una casa del call de Còrdova per criar el petit. Els seus primers jocs enfront del Guadalquivir van sovintejar amb la instrucció del rabí Ezra Toledano. Un dia, al costat de la mesquita, una amiga de la seva mare es va encaminar cap al noi, ja gairebé un adolescent, per tirar-li la sort. Es va endur una sorpresa, quan va comprovar que no tenia línia de la fortuna. Sense dubtar, el noi va córrer a casa seva a buscar la navalla d'afaitar que havia estat del seu pare. I amb ella va traçar una línia sobre el palmell de la seva destra. Poc després, Toledano se'l va emportar a l'escola jueva de La Valletta. Corto Maltés -així se'l coneixia- va aparèixer cinc anys més tard, el 1904, en ple enfrontament russo-japonès a Manxúria, acompanyat per l'aleshores jove periodista Jack London; als 26 anys va ser rescatat al Pacífic, després d'haver estat lligat a unes fustes i llançat al mar per una tripulació amotinada. I des d'aleshores, durant el primer quart d'aquest segle, va errar per més ports que qualsevol altre aventurer.

La mort d'Hugo Pratt l'agost de 1996 va privar el seu personatge, Corto Maltés, d'un final que l'hauria assetjat a les terres aragoneses assolades per la Guerra Civil espanyola, ambles Brigades Internacionals. Aquest darrer viatge del venecià també va deixar una biblioteca de més de trenta-cinc mil volums a Lausana. A totes aquestes pàgines, als seus incansables viatges i a les tertúlies amb amics, entre els quals es comptaven Dizzy Gillespie, Roberto Arlt, Octavio Paz o, circumstancialment, Jorge Luis Borges i Leopoldo Lugones, caldria agrair les incursions del maltès. Pratt deia que ell era "*un novel·lista, un tipus que fa literatura, un fabulista que escriu amb dibuixos*". El seu ús desimbolt de les imatges va recolzar primer en els guions d'Héctor

Oesterhels, però posteriorment sobretot en els seus propis relats, nodrits de la lectura insadollable de Robert L. Stevenson, Joseph Conrad, Nathaniel Hawthorne, Zane Grey, Fenimore Cooper, Jack London, Ridder Haggar, Alexandre Dumas, François Villon, Henry de Vere Stacpoole o Somerset Maugham.

Corto Maltés cristal·litza l'exploració en el disseny de caràcters que Hugo Pratt va realitzar d'Ernie Pike a Cato Zulú fins a Tipperary O'Hara, passant per Simon Girty, Jesuita Joe o el mateix Saint-Éxupéry. Aquest, protagonista del darrer àlbum que va dibuixar, mostra clarament una de les primeres reflexions a les que indueix el gènere d'aventures. El seu arrelam literari requereix atènyer-se a fronteres permeables acotades a partir del criteri testimonial o documental. És a dir, el germen de la crònica de viatges de Marco Polo o González de Clavijo, distant de la voluntat que anima Erec i Enide, de la matèria de Bretanya, o bé els relats de London o Stevenson. Les incursions del mariner maltès s'inspiren en una plèthora de fonts, entre les quals no revesteix la menor força la paritat entre aventura i geografia tan cara a l'expansió imperialista del segle XIX, els ressons de la qual espeteguen sobre la infància de Pratt a Etiòpia i sobre els seus allistaments forçats primer a la policia colonial mussoliniana i, durant la segona Guerra Mundial, a les files de l'exèrcit alemany, de les quals va desertar per unir-se als aliats.

Ni la polèmica elucidació de la crònica del viatge o del gènere d'aventures ni els procel·losos camins biogràfics d'Hugo Pratt pretenen ocupar aquestes línies. No obstant això, ponderar la fecunditat d'una aproximació arquetipològica a la seva obra precisa sopesar els dos aspectes. La profusió de cultures, llengües i geografies amb què va conviure el narrador venecià, així com la seva instrucció en la càbala, el tarot i tantes altres disciplines esotèriques, lligades a l'ús d'imatges arquetípiques, confereixen un particular interès a la lectura de la seva obra, des de la gramàtica de les estructures figuratives que subjauen a l'imaginari simbòlic proposat per Gilbert Durand. Un apropament grollerament simplificador revela en les historietes de Corto Maltés la prominent actualització de la tensió entre la impermanència d'allò representat i la permanència d'un sentit latent, vinculat a l'ús d'aquells arquetips i resolt en un cabal de recursos narratius i gràfics.

En els orígens de Corto es conciten circumstàncies com l'absència del pare, l'exigu llegat d'un exemplar de *L'illa del tresor*, de Stevenson, o la genealogia materna, que emparenta el maltès amb *la Belle Zélie* retratada per Ingres. Però és la resolta incisió de la línia de la fortuna la que suscita una iniciació que, segons Jung, es fa imprescindible per a qualsevol heroi. Corto repara la seva inusitada mancança amb un tall que li fa brollar la sang quan enfonsa la navalla sobre el palmell de la mà. Amb això, no només pren les regnes de la seva fortuna, sinó que també accedeix a l'acceptació de Cronos. Ho fa assimilant els cicles temporals, lligats al que Durand denomina *règim nocturn* i, a la vegada, una constel·lació de representacions abans nocturna i femenina que diairètica. Així, les aventures del maltès revisen una infinitat de relats construïts entorn de l'arrelada representació del masculí, afí a esquemes ascensionals, verticalitzants, uranians i purificadors, sorgits d'una matriu antitètica respecte al règim nocturn de l'imaginari simbòlic i als *rostres del temps* durandians. No obstant això, la

reformulació de tots ells observa la dominant del règim nocturn i eufemitzador dels esmentats rostres. La recerca es transforma en delectació pel camí; les concretes ubicacions espacials, en subratllada temporalització. Els depurats traços de Pratt i la suspensió del relat en favor de silencis i jocs de mirades recorden la conciliació de sensualitat i abstracció en el tractament del temps per part de mestres de l'escriptura visual, com el cineasta Yasuhiro Ozu. No obstant això, aquesta demora sensual no llasta el relat. Al contrari, el submergeix en una dialèctica de models de representació que l'enriqueix i provoca noves vies, en una estètica que va aflorar de la tinta de Milton Caniff.

Però l'itinerari de Corto Maltés observa dues iniciacions. La primera s'obre a la fortuna amb l'obertura d'un tall que, seguint Durand, entronca amb les imatges del solc vaginal; la sang aflorada afegeix un munt de significats que exigiria una anàlisi prolixa. I aquesta cissura és ocasionada per una navalla, antítesi de la ferida feminitzada i isomorfa de l'esquena, un dels tres arquetips bàsics en virtut dels quals Durand estableix la seva dialèctica de règims: el ceptre-bastó, l'espasa, la copa i la roda-denari, conforme a la classificació de les cartes en els jocs de naips i, en especial, en el tarot. La segona iniciació es correspon amb l'aparició real del personatge a les vinyetes de *La balada del mar Salado*, afillat més per la sensibilitat de Conrad i Stevenson que per la de Defoe. La línia traçada l'il·lumina en una mar per fortuna sorda, cremat pel sol i amarrat a unes fustes en forma de creu. I no s'ha d'oblidar com enceta Pratt la seva *Balada*: "Sóc l'oceà Pacífic i sóc el més gran..." Ja no és Ismael, sinó que són les aigües les que tenen el verb. Així, si a la primera de les iniciacions li subjeia la síntesi d'allò diürn, masculí i separador -la navalla- amb l'estructura femenina de la ferida, la segona concilia l'arquetip efracte de la creu amb el suprem devorador ictiomorf, antífrasi de la feminitat fatal. Mai la dominant no és diarètica en la relació de les aigües amb la lluna -epifania dramàtica del temps, per a Durand-, en els relats de Corto Maltés. Així, la curiosa confusió de l'astre femení al principi de *La casa dorada de Samarkanda*, les dues llunes parlants de *Tango... y todo a media luz*, o la seva sorprenent absència en el relat més decididament oníric del mariner, *Las Helveticas*, revers catamorf i carrollià d'una recerca griàltica iniciada a la casa de Herman Hesse i acompanyada d'un estrany avatar del cavaller Kingsor.

L'acceptació dels cicles i la sensualitat de la demora acompanyen un aventurer el comportament del qual s'acomoda a una molt particular assimilació del codi d'honor militar en què Pratt es va formar. Meditatiu, amb el seu perfil incisiu fumant un puret Tre Stelle i la seva aparent passivitat femenina, Corto Maltés arriba a Sibèria per robar un carregament d'or, a Irlanda per venjar el seu difunt amic i membre de l'IRA Pat Finnucan i volar un quarter de l'exercit anglès, al Kafiristàn per a usurpar el Gran Or, sol mític ocult en una muntanya i protegit per la divinitat persa Ariman, o a Buenos Aires per venjar costí el que costí l'assassinat de Louise Brooksowyc-*Tango...*. El maltès assumeix, per a Durand el rol d' *heroi lligador*, però capaç així mateix de recórrer a les armes pròpies de l'imaginari diürn, per enfrontar-se obertament als perills que l'aguaitin. Justifica, per tant, el seu afany erràtic en la persecució i el pillatge de tresors que mai no aconsegueix o bé en la venjança, i s'acompanya només de Rasputín, un assassí compulsiu sense el menor escrúpol i amb un tèrbol sentit de l'humor.

Aquesta recerca que Corto sap infructuosa concilia la sublimació de l'objecte motivador amb el cinisme eufemístic d'una consciència horitzontal i no ascencional del viatge.

Si, per altra banda, Denis de Rougemont assegura que l'amor feliç no té història, la del mariner es revela nodrida. A la interpel·lació de la seva amiga Esmeralda, una prostituta, quant a si ha estat enamorat, respon amb un forçat to crepuscular que ja fa massa temps d'això. Una miríada de personatges femenins- Pandora Groovesnore, Lady Rowena Welch o Banshee- l'estudi dels quals resultaria tan fructífer com el de Corto Maltés mateix es creuen en el seu trajecte, però Pratt defuig el *happy end* que haurien assegurat tant el cinema clàssic com les historietes de l'època daurada de Caniff, Noel Sickles, Coulton Waugh o Frank Robbins. Un erotisme difús raja d'aquesta passivitat de Corto, que sempre desapareix després d'haver canviat el decurs dels esdeveniments. Pratt utilitza taciturns patrons masculins del gènere negre i redibuixa el caràcter del Pat de *Terry and the Pirates* o de *Johnny Hazard* per construir un personatge desenganyat, anarquitzant i romàntic en el sentit menys devaluat del terme, però no tan àcid com el tinent Koïnsky de *Los Escorpiones del Desierto*, una sèrie que Pratt va desenvolupar a la vegada que els àlbums de Corto Maltés.

L'extensió no recomana abundar en la prodigalitat d'isomorfismes i l'aplicació de la gramàtica de Durand a les històries d'Hugo Pratt, més fèrtil en tant que hauria de sustentar-se en les referències gràfiques pertinents. Malgrat això, sí que s'ha d'insistir en la necessitat d'estudiar la constitució del personatge en relació amb els codis genèrics que s'hi interfereixen, i també cal insistir en la conveniència del propòsit, que Durand planteja, d'adoptar una perspectiva antropològica en què "res de l'humà ha de ser aliè" des d'un pluralisme de racionalitats bachelardià. El mateix Durand resumeix magistralment la seva proposta quan assenyala que "En definitiva, l'Imaginari no és més que aquest trajecte en què la representació de l'objecte es deixa assimilar i emmotllar pels imperatius pulsionals del subjecte, i en què, recíprocament, com va demostrar magistralment Piaget, les representacions subjectives s'expliquen mitjançant les acomodacions anteriors del subjecte al medi objectiu". Les representacions afins a aquest mariner de malversats amors i aliè als miralls demanden una recerca, a l'extrem de la qual es troba Hugo Pratt. I amb ell, els seus coneixements d'àvid lector, el seu traç concís i, sobretot, la seva vida i el seu rostre, el que va regalar al mariner maltès, iniciat a Còrdova i fet aflorar de nou al Pacífic.

BIBLIOGRAFIA

- Pratt, Hugo (la totalitat dels àlbums de Corto Maltés estan publicats en espanyol per les editorials New Comic, SA, i Norma Editorial, SA).
- Camaño, M. Angeles; Gutiérrez, Fátima "Entrevista a Gilbert Durand". *El Bosque*. gener-abril de 1993. Diputació d'Osca-Diputació de Saragossa.
- Durand, Gilbert, Las estructuras antropológicas de lo imaginario. Introducción a la

arquetipología general. Traducció. de Mauro Armiño. Madrid:Taurus Ediciones, SA, 1981.

- Bou, Núria. Curs L'Arquetip Masculí en la Història dels Gèneres Cinematogràfics. Curs 1997-98. Programa de doctorat en Comunicació Audiovisual (Josep M. Baget Herms, director).

- Coma, Javier (dir); Toutain, Josep (prod) Historia de los cómics. Barcelona: Toutain Editor: 1982.

